

9. "Gross domestic product (GDP) in Ukraine." Minfin, index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/. Accessed 22 Apr. 2024.
10. "Revenues of the Consolidated Budget of Ukraine." Minfin, index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/. Accessed 22 Apr. 2024.
11. Operations of the general public administration sector. State Statistics Service of Ukraine, ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/oszdu_86_u.htm. Accessed 22 Apr. 2024.
12. Ukraine: Selected Economic and Social Indicators, 2021-27. International Monetary Fund, surl.li/oewbb. Accessed 22 Apr. 2024.

УДК 349. 3: 364. 35 (477)

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.327-344>

Зварич О. І.¹, Волошин В. В.²

ЗАКОНОДАВЧІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

¹Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра обліку і оподаткування,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
тел.: +380503737875,
e-mail: lena_zl@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

²Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра економічної кібернетики,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76018, Україна,
тел.: +380969419479,
e-mail: voloshyn86@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9836-8923>

Анотація. Одним із пріоритетних напрямків подолання соціальної несправедливості у сучасному суспільстві є гідне пенсійне забезпечення, яке є різновидом соціальних гарантій, що надаються державою своїм громадянам та повинно бути захищене вітчизняним законодавством. Таким чином, важливими інструментами що регулюють відносини між державою та її громадянами у сфері пенсійного страхування є законодавчі і нормативно-правові акти. Зважаючи на те, що уже протягом багатьох років обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування перебуває лише на стадії обговорення, а відсутність надійної законодавчої бази тільки гальмує його запровадження, тому тема яка розглядається у даній статті залишається актуальною та потребує подальшого її вивчення.

Мета дослідження полягає у систематизації і охарактеризуванні накопичувального пенсійного страхування шляхом вивчення правових аспектів впровадження його обов'язкової складової. Оскільки, модернізація вітчизняного законодавства що стосується функціонування обов'язкового накопичувального пенсійного страхування дозволить уніфікувати пенсійну систему і покращити майбутнім поколінням пенсіонерів їх пенсійне забезпечення у старості.

Враховуючи те, що пенсійне законодавство з плином часу зазнавало змін і постійно перебувало під визначальним впливом еволюції національного розвитку, то у якості

методології даного дослідження використовувався історичний метод. Разом з тим, задля формування відповідних висновків щодо законодавчої та правової бази пенсійного забезпечення й дослідження еволюції та перспектив її розвитку, в статті використано системний і синергетичний підходи, а також методи аналізу та синтезу, індукції і дедукції, порівняльного та контент-аналізу.

У статті висвітлено дослідження законодавчих аспектів впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні, здійснено аналіз його нормативно-правової бази, розглянуто основні зміни та їхній вплив на пенсійне забезпечення, зокрема на його накопичувальну складову, окреслено основні перспективи для подальшого удосконалення та розвитку. Встановлено що, нормативно-правове регулювання накопичувального пенсійного страхування є важливим фактором як для підвищення довіри громадян та покращення рівня їх життя після виходу на пенсію, так і для підтримання стабільності пенсійної системи й забезпечення держави джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів. Визначено, що нагальною вимогою часу і необхідною умовою для існування ефективної та справедливої системи пенсійних відносин у сфері соціального забезпечення громадян є створення законодавчих передумов для функціонування накопичувального пенсійного страхування, оскільки лише законодавчі акти можуть бути тими важливими інструментами, що здійснюють відповідне регулювання правовідносин держави зі своїми громадянами.

Дослідження показало, що для успішного впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яке формуватиме модель другого рівня пенсійної системи в Україні, необхідно створити відповідні законодавчі передумови. На додаток до вже існуючих у сфері пенсійного забезпечення законодавчих документів потрібно розробити також ще повний комплекс нормативно-правових актів, які регламентуватимуть усі питання пов'язані з ефективним функціонуванням механізму системи накопичувального пенсійного страхування.

Впроваджені нові законодавчі документи мають стати правовою основою та стимулом працездатному населенню для їх участі у накопичувальних пенсійних програмах, які будуть потужним джерелом інвестицій для національної економіки та сприятимуть її подальшому розвитку і зростанню. Прийнята законодавча база слугуватиме надійним захисним механізмом та зміцнить довіру громадян, стане запорукою та гарантією безпеки збереження й інвестування накопичених пенсійних коштів, забезпечить дотримання усіх зобов'язань, передбачатиме захист від здійснення помилок та запобігатиме зловживанням і порушенням фінансової дисципліни. Удосконалене пенсійне законодавство повинне також забезпечити ефективний державний нагляд і громадський контроль щодо питань накопичувального пенсійного забезпечення, а також бути надійним механізмом реалізації та гарантування права на отримання накопичувальних пенсійних виплат.

Ключові слова: пенсійне страхування, накопичувальне пенсійне забезпечення, пенсійне забезпечення, накопичувальне пенсійне страхування, реформування системи пенсійного забезпечення, пенсійна система, пенсійна реформа, пенсійне законодавство.

Zvarych O. I.¹, Voloshyn V. V.²

LEGISLATIVE PREREQUISITES FOR THE IMPLEMENTATION OF MANDATORY ACCUMULATIVE PENSION INSURANCE IN UKRAINE

¹Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Accounting and Taxation,
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
76018, Ukraine,
tel.: +380503737875
e-mail: lena_zl@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

²Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,

Department of Economic Cybernetics,
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
76018, Ukraine,
tel.: +380969419479
e-mail: voloshyn86@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9836-8923>

Abstract. One of the priority directions for overcoming social injustice in modern society is decent pension provision, which is a type of social guarantees provided by the state to its citizens and must be protected by domestic legislation. Thus, legislative and regulatory acts are important tools regulating relations between the state and its citizens in the field of pension insurance. Taking into account the fact that for many years mandatory accumulative pension insurance is only at the stage of discussion, and the lack of a reliable legislative framework only hinders its introduction, therefore the topic discussed in this article remains relevant and requires further study.

The purpose of the study is to systematize and characterize the accumulative pension insurance by studying the legal aspects of the implementation of its mandatory component. Since, the modernization of the national legislation regarding the operation of mandatory accumulative pension insurance will allow to unify the pension system and improve the pension provision in old age for the future generations of pensioners.

Considering the fact that the pension legislation underwent changes over time and was constantly under the determining influence of the evolution of national development, the historical method was used as the methodology of this study. At the same time, in order to form appropriate conclusions regarding the legislative and legal framework of pension provision and to study its evolution and development prospects, the article uses systemic and synergistic approaches, as well as methods of analysis and synthesis, induction and deduction, comparative and content analysis.

The article highlights the study of legislative aspects of the introduction of mandatory accumulative pension insurance in Ukraine, analyzes its legal framework, considers the main changes and their impact on pension provision, in particular on its accumulative component, outlines the main prospects for further improvement and development. It has been established that regulatory and legal regulation of accumulative pension insurance is an important factor both for increasing the trust of citizens and improving their standard of living after retirement, and for maintaining the stability of the pension system and providing the state with a source of long-term investment resources. It was determined that the urgent need of the hour and a necessary condition for the existence of an effective and just system of pension relations in the field of social security of citizens is the creation of legislative prerequisites for the functioning of accumulative pension insurance, since only legislative acts can be those important instruments that carry out the appropriate regulation of the state's legal relations with by their citizens.

The study showed that for the successful implementation of mandatory accumulative pension insurance, which will form a model of the second level of the pension system in Ukraine, it is necessary to create appropriate legislative prerequisites. In addition to the already existing legislative documents in the field of pension provision, it is also necessary to develop a complete set of normative legal acts that will regulate all issues related to the effective functioning of the mechanism of the accumulative pension insurance system.

The introduced new legislative documents should become a legal basis and incentive for the working population to participate in accumulative pension programs, which will be a powerful source of investment for the national economy and contribute to its further development and growth. The adopted legal framework will serve as a reliable protective mechanism and strengthen the trust of citizens, become a guarantee, and guarantee of the safety of saving and investing accumulated pension funds, ensure compliance with all obligations, provide protection against mistakes and prevent abuse and violations of financial discipline. Improved pension legislation should also ensure effective state supervision and public control over the issues of accumulative pension provision, as well as be a reliable mechanism for realizing and guaranteeing the right to receive accumulative pension benefits.

Key words: pension insurance, accumulative pension provision, pension provision, accumulative pension insurance, reforming the pension system, pension system, pension reform, pension legislation.

Вступ. Застосування накопичувального пенсійного страхування у функціонуванні вітчизняної пенсійної системи неодмінно вимагає створення відповідної законодавчої бази, яка сприятиме ефективному нормативно-правовому регулюванню усієї моделі фінансових відносин її другого та третього рівнів. Адже, саме законодавчі акти і є тими важливими інструментами, які регулюють відносини держави з її громадянами у сфері пенсійного страхування. Нормативно-правові документи будуть сприяти більш якісному застосуванню принципів накопичувального пенсійного страхування в практичній діяльності суб'єктів системи пенсійного забезпечення громадян. Відтак, законодавче регулювання накопичувального пенсійного забезпечення слугуватиме важливим чинником щодо підвищення довіри громадян та покращення рівня їх життя опісля виходу на пенсію. Таким чином, задля забезпечення існування ефективної та соціально-справедливої системи пенсійних відносин у сфері соціального забезпечення громадян є створення відповідних законодавчих передумов для належного функціонування системи обов'язкового накопичувального пенсійного страхування.

Розвиток накопичувального пенсійного страхування і нормативно-правова база у сфері пенсійного забезпечення населення завжди були предметом наукових досліджень та розвідок вітчизняних науковців, таких як: В. С. Адамовська [1], Н. Б. Болотіна [2], Т. В. Бурлай [3], Л. А. Дякович [4], Т. А. Занфірова [5], М. І. Іншин [5], О. П. Коваль [3], Н. П. Мокрицька [6], Є. В. Новіцька [7], П. Д. Пилипенко [8], О. М. Піщуліна [3], С. М. Прилипка [5], С. М. Синчук [9], Я. В. Сімутіна [10], М. П. Стадник [10], Б. І. Сташків [11], Н. М. Хуторян [10], А. А. Ширант [10], М. М. Шумило [10; 12], О. М. Ярошенко [5; 13] й багатьох інших. Зважаючи на те, що пенсійне законодавство постійно перебуває під впливом еволюції розвитку і з плином часу зазнає змін, а тому потребує подальшого дослідження задля його удосконалення.

Національна система пенсійного забезпечення громадян вже давно потребує суттєвого реформування й одним з головних завдань є вдосконалення саме її законодавчої бази, яка конче потребує докорінних змін. Україна вже давно обрала свій напрямок на європейську інтеграцію, але й сама якість життя також повинна бути наближена до стандартів європейських країн, а особливо відповідний соціальний захист і гідне пенсійне забезпечення громадян. Існуюча пенсійна система не здатна забезпечити достатній дохід для людей похилого віку через відсутність соціальної справедливості, значний дефіцит бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ) та недовіру населення до системи недержавних пенсійних фондів (НПФ). В цьому контексті зусилля науковців мають бути спрямовані на розробку та обґрунтування заходів, які сприятимуть формуванню оптимального механізму функціонування вітчизняної пенсійної системи. Тому, одним з пріоритетних напрямків для подальшого реформування пенсійної системи в Україні є впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування. А, для успішної реалізації даного питання необхідно підготувати відповідну нормативно-правову базу, яка сприятиме врегулюванню фінансово-правових відносин на другому рівні пенсійної системи.

Постановка завдання. Систематизувати і охарактеризувати накопичувальне пенсійне забезпечення дослідивши саме правові аспекти впровадження його обов'язкової складової. Оскільки, модернізація вітчизняного законодавства що стосується функціонування обов'язкового накопичувального пенсійного страхування дозволить уніфікувати пенсійну систему і покращити майбутнім поколінням пенсіонерів їх пенсійне забезпечення у старості.

Враховуючи те, що пенсійне законодавство з плином часу зазнавало змін і постійно перебувало під визначальним впливом еволюції національного розвитку, то у якості методології даного дослідження використовувався історичний метод. Разом з тим, задля формування відповідних висновків щодо законодавчої та правової бази пенсійного забезпечення й дослідження еволюції та перспектив її розвитку, в статті використано системний і синергетичний підходи, а також методи аналізу та синтезу, індукції і дедукції, порівняльного та контент-аналізу.

Результати. Пенсійна система України піддається постійному впливу різноманітних чинників. Зокрема, демографічні й економічні, суспільно-політичні і соціальні процеси, які відбуваються у нашій країні, тісно взаємопов'язані та впливають на загальний стан та тенденції розвитку сучасної системи пенсійного забезпечення громадян. Враховуючи вплив цих чинників на рівень пенсійного забезпечення осіб похилого віку, можна відзначити те, що створення оптимальної пенсійної моделі є досить складним завданням, яке потребує тривалої та напруженої роботи, зокрема і з боку громадянського суспільства.

Для успішного реформування національної пенсійної системи необхідно розробити і сформувати юридичну базу, яка сприятиме вирішенню поставлених завдань та встановленню оптимальних фінансових відносин що діють у сфері пенсійного забезпечення. Як показує досвід європейських країн, відсутність повноцінної законодавчої бази суттєво знижує ефективність запроваджених пенсійних реформ. Це пов'язано з тим, що правовий аспект відіграє важливу роль у процесі реформування моделі пенсійної системи.

Відносини у пенсійній сфері регулюються законодавчими і нормативно-правовими актами, зокрема: Конституцією України, законами України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, постановами і наказами правління Пенсійного фонду України, а також Міжнародними Угодами й іншими нормативно-правовими актами.

Конституція України [14] є нормативно-правовим актом, що має найвищу юридичну силу, норми якого є нормами прямої дії. Статтею 46 Конституції України визначено право громадян на їх соціальний захист, що включає в себе право на їх забезпечення у випадку повної, часткової або ж тимчасової втрати працездатності, у випадку втрати годувальника чи безробіття із незалежних від них обставин, а також в старості і у інших передбачених законом випадках.

Таке конституційне право гарантується: загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, що забезпечується за рахунок страхових внесків сплачених громадянами, підприємствами, установами та організаціями, а також фінансується з бюджетних й інших джерел соціального забезпечення; створеною мережею державних, комунальних та приватних закладів для осіб що потребують догляду. Пенсії та інші види соціальних виплат і допомог, які є основним джерелом для існування, повинні забезпечити такий рівень життя, який буде не нижчим від прожиткового мінімуму, що встановлений законодавством.

Так, основний Закон України визначає, що пенсія є головним джерелом для існування та повинна забезпечувати такий рівень життя, який не буде нижчим від законодавчо встановленого прожиткового мінімуму [14]. Проте, ми вважаємо, що пенсійне забезпечення мусить бути суттєво вище того мінімуму, оскільки категорії таких осіб вважаються особливо вразливими, і тому потребують соціальної підтримки та заслуговують на високі пенсійні виплати. Для того, щоб забезпечити громадянам гідний рівень життя та високий дохід у старості необхідно, щоб повноцінно функціонував другий рівень національної пенсійної системи, оскільки гальмування

його впровадження призводить до втрат як у соціальному так і у економічному житті нашої країни.

Таким чином, реформування вітчизняної пенсійної системи є важливим кроком на важкому шляху до забезпечення законного права громадян на їх соціальний захист. Потрібно зазначити те, що формування законодавчої бази необхідної для переходу до повноцінної трирівневої моделі пенсійної системи було закладено ще у далекому 2003 році завдяки прийняттю законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [15] і «Про недержавне пенсійне забезпечення» [16]. Так, перший з них не тільки регулює діяльність солідарної системи (I Рівень), а й передбачає створення накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (II Рівень), але впровадження його в дію відкладається з року в рік. А, другий із законів створив відповідні умови для запровадження в Україні, розпочинаючи з 2004 року, третього рівня – системи недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ). Тепер, вітчизняне пенсійне страхування регламентується більш як тридцятьма нормативно-правовими актами. На нашу думку, концептуальні засади трирівневої пенсійної системи України, які закладені діючим пенсійним законодавством, є вірними. Основні принципи її діяльності, суб'єкти і джерела формування пенсійних виплат за рівнями вітчизняної системи пенсійного забезпечення, зведені у таблиці 1.

Основний законодавчий акт, який формує усю систему пенсійного забезпечення громадян це – Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який був прийнятий Верховною Радою України 9 липня 2003 року. Ним визначені принципи, засади та механізми функціонування національної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також призначення, перерахунку та виплати пенсій, надання певних видів соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду, які формуються з страхових внесків роботодавців та бюджетних й інших джерел фінансування, що передбачені законодавством. А також, він регулює порядок формування Накопичувального пенсійного фонду і фінансування за його рахунок видатків передбачених на оплату договорів страхування довічних пенсій чи одноразових виплат застрахованим особам, членам їх сімей й іншим особам, передбачених цим Законом.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» включає у себе три розділи, які безпосередньо присвячені системі накопичувального пенсійного страхування:

- Розділ VII. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування;

- Розділ X. Суб'єкти накопичувальної системи пенсійного страхування;

- Розділ XI. Зберігання пенсійних активів Накопичувального фонду [15].

Зокрема, Розділом VII цього Закону регламентуються види пенсійних виплат за рахунок коштів системи накопичувального пенсійного страхування. Детально описано порядок укладення і оплати договору страхування довічної пенсії, умови і порядок отримання одноразової виплати та види довічних пенсій.

Передбачені також положення що стосуються Накопичувального фонду, джерел формування накопичувальної системи пенсійного страхування та використання її коштів, пенсійних активів накопичувального пенсійного страхування, Ради такого фонду, її повноважень та засідань. Також, він визначає пункти щодо радника з інвестиційних питань, компанії з управління активами (КУА), її повноважень та припинення.

Основні принципи діяльності, суб'єкти і джерела формування пенсійних виплат трирівневої пенсійної системи України

Table 1

Basic principles of activity, subjects and sources of formation of pension payments of the three-level pension system of Ukraine

Державне пенсійне забезпечення		Недержавне пенсійне забезпечення
Солідарна система (I Рівень)	Обов'язкова накопичувальна система (II Рівень)	Добровільна накопичувальна система (III Рівень)
Принцип діяльності		
Із сплачених роботодавцями обов'язкових страхових внесків за працюючих громадян фінансуються виплати пенсій поточним пенсіонерам (накопичення коштів не передбачено)	Роботодавці перераховуватимуть обов'язкові накопичувальні внески із зарплат працівників на їх індивідуальні пенсійні рахунки (передбачено накопичення коштів, їх інвестування та зростання завдяки прибутку від інвестування)	Громадяни та/чи роботодавці робитимуть добровільні накопичувальні внески на індивідуальні пенсійні рахунки учасника в НПФ (передбачено накопичення коштів, їх інвестування та зростання завдяки прибутку від інвестування)
Суб'єкти		
Пенсійний фонд України	Накопичувальний фонд / Недержавні пенсійні фонди	Недержавні пенсійні фонди
Джерела формування пенсійних виплат		
- Єдиний соціальний внесок – 22% від заробітку - Збори до ПФУ - Дотації з Держбюджету	- Обов'язкові пенсійні внески (2 – 7% від заробітної плати) - Інвестиційний дохід	- Індивідуальні та/або корпоративні внески - Інвестиційний дохід

Джерело: побудовано Володимиром Волошиним на основі [15; 16]

У даному Законі досить багато уваги приділяється конкурсному відбору радника з інвестиційних питань, компанії з управління активами, зберігача і аудитора Накопичувального фонду. Також, у ньому детально описано порядок інформування широкого загалу, зокрема і учасників такого фонду про стан пенсійних активів та його роботу, тощо. Регламентує зберігання пенсійних активів у фінансових інструментах та діяльність їх зберігача, його винагороду та відповідальність. Встановлено вимоги до різних типів договорів, які укладаються у накопичувальній системі, а також визначено органи, якими здійснюється нагляд у сфері обов'язкового пенсійного страхування.

З прийняттям Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» у нашій країні поступово розвивається третій рівень національної пенсійної системи. У державі створюються та ведуть свою діяльність недержавні пенсійні фонди. Кількість учасників цього рівня поступово збільшується, але не такими значними темпами. Це надає поштовх для поступового розвитку фондового ринку України, тому що пенсійні активи учасників недержавного пенсійного забезпечення повинні вкладатися у цінні папери й інші інвестиційні продукти, що передбачені вітчизняним законодавством. Поява НПФ та розвиток фондового ринку сприятиме подальшому впровадженню обов'язкового

накопичувального пенсійного страхування в Україні, тобто другого рівня пенсійної системи.

Законодавчим підґрунтям для проведення заходів, що пов'язані з проведенням наступних етапів реформи пенсійної системи стало прийняття Верховною Радою нового українського пенсійного законодавства. З поміж нових законів необхідно виділити наступні: «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [17] та «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [18].

Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», формує правову базу для реалізації завдань пенсійної реформи в країні у сучасних умовах. Він стосується як солідарної, так і накопичувальної пенсійної системи, подальшого їх удосконалення у формуванні оптимальної національної пенсійної моделі. Щодо обов'язкового накопичувального пенсійного страхування встановлює, що перерахування страхових внесків спрямованих до Накопичувального пенсійного фонду буде запроваджено починаючи з того року, у якому забезпечуватиметься бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України.

Відповідно до цього Закону, до учасників накопичувальної системи пенсійного страхування належать ті особи, що підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та яким на час впровадження перерахування страхових внесків у Накопичувальний пенсійний фонд виповнилося не більше як 35 років, і які сплачують внески або за яких сплачуються внески до системи накопичувального пенсійного страхування.

Так, страхові внески, що сплачуються учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування входять до складу єдиного внеску, який перераховується на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, та підлягають спрямуванню до Накопичувального пенсійного фонду в наступних розмірах: у перший рік запровадження перерахування внесків – 2% від бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, який встановлений для таких учасників, а кожного наступного року – в розмірі, що збільшений на 1%, і так до досягнення 7% та подальшої його сплати у такому розмірі.

Важливою передумовою запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи та сплати до неї страхових внесків є підвищення заробітної плати фізичним особам, котрі будуть учасниками другого рівня.

Діюче законодавство дає характеристику головним фінансовим інститутам, котрі мають право приймати участь в системі накопичувального пенсійного страхування, а також регламентує їх відносини і відмічає вимоги до них зі сторони держави. Основна роль на початковому етапі функціонування другого рівня пенсійної системи повинна належати Накопичувальному пенсійному фонду.

Законом передбачається також удосконалення третього рівня пенсійної системи України, який базується на формі добровільного накопичувального пенсійного страхування. Зокрема, розроблено положення, які сприятимуть поліпшенню діяльності недержавних пенсійних фондів, а також уточнюються вимоги щодо тих, які можуть бути суб'єктами другого рівня.

Важливе значення надано участі компаній з управління активами та зберігачів на третьому рівні, визначені додаткові умови для їх залучення. Основна увага приділена інвестуванню пенсійних активів у різноманітні інвестиційні продукти, що регламентуються державою на фондовому ринку. З поміж них передбачено збільшення лімітів на розміщення пенсійних активів на депозитних рахунках у банківських установах, надання дозволу інвестування у іпотечні цінні папери, надання права Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) на встановлення

вимог до розміщення пенсійних активів на депозитних рахунках і у ощадних сертифікатах банків, а також у банківські метали і державні цінні папери в перші роки діяльності недержавних пенсійних фондів.

Розробниками Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» особливо важлива роль, при впровадженні обов'язкових накопичувальних пенсійних програм, надана Накопичувальному пенсійному фонду. Він повинен виступити одним із головних фінансових інститутів другого рівня національної пенсійної системи. На початковому етапі запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи такий пенсійний фонд здійснюватиме облік пенсійних коштів другого рівня, через відкриття індивідуальних пенсійних рахунків для його учасників. На протязі перших двох років функціонування обов'язкового накопичувального пенсійного страхування він виконуватиме адміністрування, а також управління пенсійними активами за потребою учасників з наступною передачею цієї функції компанії з управління пенсійними активами. Згідно чинного законодавства ці компанії відбираються відповідно до результатів конкурсу, умови проведення якого також чітко визначені.

Накопичувальний фонд зобов'язаний провадити свою діяльність як цільовий позабюджетний фонд, а адміністративне управління ним здійснюватиметься виконавчою дирекцією Пенсійного фонду України. Функції якої є досить різноманітними та охоплюють широкий спектр питань, які пов'язані з використанням пенсійних активів учасників накопичувальної пенсійної системи. Виконавчою дирекцією здійснюватиметься організаційне і матеріально-технічне забезпечення діяльності Ради Накопичувального фонду, що відкриває розрахунковий рахунок такого фонду у обраному за конкурсом зберігачі.

У процесі надання послуг дирекція повинна готувати і подавати, згідно чинного законодавства, на розгляд Раді Накопичувального фонду проекти документів, які визначають основні напрямки інвестиційної політики і нормативи інвестування коштів Накопичувального фонду.

Виконавча дирекція повинна вирішувати усі організаційні питання, які пов'язані з заключенням договорів із відповідними суб'єктами системи другого рівня, що будуть приймати участь в управлінні та використанні пенсійних активів громадян, а саме: компанією з управління активами, зберігачем, з радником з інвестиційних питань та аудитором Накопичувального фонду. Згоду на укладання цих договорів надає Рада Накопичувального фонду.

Важливе значення для системи обов'язкового накопичувального пенсійного страхування мають компанії з управління активами недержавних пенсійних фондів. Ці фінансові інститути головним завданням своєї діяльності визначають – надання розпорядження зберігачу про інвестування активів Накопичувального пенсійного фонду. КУА може обиратися за конкурсом, за умови відповідності законодавчо визначеним вимогам.

Вивчаючи суб'єктів другого рівня пенсійної системи, вітчизняні дослідники зазначають, що у порівнянні із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», деякі умови з відбору компаній з управління активами зазнали змін. Порівняльна характеристика вимог з відбору представлена у таблиці 2.

Нами підтримується думка тих науковців, котрі вважають що, важливою умовою є вимога нового пенсійного законодавства, яка стосується рівня кваліфікації та досвіду роботи фахівців в цих компаніях, адже саме вони безпосередньо виконуватимуть функції з управління пенсійними активами обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування. Працівники не повинні займатися підприємницькою діяльністю та не мати судимостей за умисні корисливі злочини. Їхній професіоналізм, у

значній мір, буде визначальним щодо ефективності використання пенсійних активів учасників накопичувальної пенсійної системи на фондовому ринку.

Таблиця 2

Порівняння вимог конкурсу щодо відбору компанії з управління активами для участі в управлінні активами Накопичувального фонду згідно вітчизняного пенсійного законодавства

Table 2

Comparison of the requirements of the competition for the selection of an asset management company to participate in the management of the assets of the Accumulation Fund according to the domestic pension legislation

Вимоги конкурсу	Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»	Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи»
Перша вимога	Повинні мати не менше п’яти років досвіду роботи з управління активами на фінансових ринках України та/або світу, перелік яких визначається в технічному завданні тендера	Повинні провадити протягом останніх трьох років діяльність з управління активами на підставі відповідної ліцензії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку
Друга вимога	Мати одночасно в управлінні активи в сумі, розмір якої встановлюється в технічному завданні тендера	Мати одночасно в управлінні активи в сумі, розмір якої встановлюється в технічному завданні конкурсу
Третя вимога	Підтримувати власний капітал у сумі, еквівалентній 1 млн. євро на день подання заяви на отримання ліцензії	Підтримувати власний капітал у розмірі не меншому як 25 млн. грн. на день подання заяви на конкурс
Четверта вимога	Відповідати вимогам, встановленим НКЦПФР щодо кваліфікаційного рівня та досвіду роботи фахівців, які безпосередньо виконуватимуть функції, передбачені технічним завданням тендера	Відповідати вимогам, встановленим НКЦПФР, щодо кваліфікаційного рівня та досвіду роботи фахівців, які безпосередньо виконуватимуть функції, передбачені технічним завданням конкурсу
П’ята вимога	КУА не може бути засновником (власником) або пов’язаною особою радника з інвестиційних питань, зберігача, аудитора Накопичувального фонду та їх пов’язаних осіб. КУА, яка є іноземною юридичною особою, бере участь у тендері, якщо вона створена і зареєстрована в країні, законодавством якої передбачено державний нагляд за їх діяльністю.	Мати сформований резервний фонд за рахунок прибутку у розмірі не менш як 25% мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом для компаній з управління активами

Джерело: побудовано Володимиром Волошиним на основі [15; 17]

Однак, важливо також зазначити, що ті зміни які відбуваються у економічному житті нашої країни, вплив глобальних фінансових криз, зміни кон’юнктури світового фондового ринку, а ще демографічні процеси які відбуваються у суспільстві, вимагають коригування законодавчої бази щодо впровадження другого рівня вітчизняної пенсійної системи. Протягом останніх років різними експертними групами, науковцями та фахівцями у пенсійній сфері розроблена низка законопроектів щодо механізму та умов

запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, кожен з яких пропонує свою модель підсистеми.

Роблячи пропозиції що стосуються законодавчого забезпечення впровадження другого рівня вітчизняної пенсійної системи до Верховної Ради України було подано проект закону «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» [19]. Ним передбачено створення спеціального фінансового інституту, такого як Пенсійне казначейство, яке б відіграло важливу роль у функціонуванні підсистеми другого рівня. Існування такої фінансової установи відрізняє дану модель від усіх інших раніше запропонованих. На цю установу покладено певні функції, які згідно інших законопроектів та діючого пенсійного законодавства повинен здійснювати Накопичувальний пенсійний фонд.

Відповідно до законопроекту, учасникам накопичувальної пенсійної системи пропонується формувати пенсійні портфелі із врахуванням вимог, які встановлені окремо до кожного його типу. Наприклад, пенсійний портфель консервативного типу можна обирати учасникам системи будь-якого віку, а збалансованого чи динамічного типу рекомендується особам, котрим на момент вибору даного типу портфелю було не більше як 50 років. Отже, пропонується вибір типу пенсійного портфеля у залежності від віку учасника програми обов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Передбачена обов'язкова участь у другому рівні пенсійної системи практично для усіх громадян працездатного віку.

Порядок щодо зміни учасниками системи пенсійних портфелів чи авторизованих недержавних пенсійних фондів встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Цьому спеціалізованому державному фінансовому інституту відводиться важлива роль в управлінні пенсійними активами та надаються достатні повноваження, що стосуються законодавчого врегулювання інвестиційної стратегії щодо використання пенсійних активів на другому рівні пенсійної системи.

Згодом, проект закону було частково доопрацьовано [20]. Зокрема, внесено ряд змін, які стосуються виключення із моделі системи обов'язкового накопичувального пенсійного страхування Пенсійного фонду, Пенсійного казначейства і центрального адміністратора, а разом з тим й регулювання пов'язаних з їх діяльністю суспільних відносин.

Варто наголосити, що Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку відповідно до діючих нормативно-правових актів та запропонованих законопроектів відводиться важлива роль щодо законодавчого урегулювання пенсійних правовідносин. Враховуючи це, комісією розроблено Концепцію розбудови другого рівня пенсійної системи [21], яка враховує світовий досвід функціонування систем пенсійного забезпечення, а також відповідає загальноприйнятим у світі Принципам IOPS (Міжнародної організації органів пенсійного нагляду).

Дана Концепція передбачає такі принципи розбудови другого рівня національної пенсійної системи (далі – система):

- мінімізація адміністративних витрат учасників системи за рахунок використання ефекту «економії від масштабу»;
- мінімізація витрат держави на нагляд;
- забезпечення державного контролю за сплатою внесків;
- забезпечення прозорості та зрозумілості системи для її учасників;
- зменшення ризиків пов'язаних з втратою пенсійних активів;
- забезпечення конкуренції у сфері управління пенсійними активами [21].

Про тривалу дискусію щодо умов та механізмів запровадження другого рівня вітчизняної пенсійної системи свідчить низка різних проектів законів, пропозиції яких подані для розгляду Верховною Радою України, кожен з яких пропонує свою модель

підсистеми. У таблиці 3 наведено загальну характеристику основних моделей обов'язкової накопичувальної пенсійної системи із останніх пропонуєних законопроектів.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз основних моделей впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування

Table 3

Comparative analysis of the main models of the introduction of mandatory accumulative pension insurance

Критерій	Законопроект № 4608	Законопроект № 6677-Д	Законопроект № 2683	Законопроект № 9212
Тип організаційної моделі	Централізована (створення Накопичувального пенсійного фонду)	Децентралізована (система недержавних пенсійних фондів)	Комбінована (НПФ, Пенсійне Казначейство, Центральний адміністратор)	Децентралізована (комбінована на початковому перехідному періоді)
Учасники	особи, яким більше 10 років до пенсії – обов'язково, іншим – добровільно	особи у віці до 35 років – обов'язково, понад 35 років – добровільно	всі категорії працюючих осіб до досягнення ними пенсійного віку	всі працюючі громадяни до досягнення 55 років
Участь держави	не передбачено	не передбачено	не передбачено	у межах 3%
Розмір ставок відрахування	1 рік – 2%, 2 рік – 3%, 3 рік – 4%, далі – 5%	1 рік – 2%, 2 рік – 3%, 3 рік – 4%, 4 рік – 5%, 6 рік – 6%, далі – 7%	працюючі – 1%, роботодавці на паритетних засадах – 2%	1 рік – 1%, 2 рік – 1,5%, далі – 2%
Адміністрування	Пенсійний фонд України	Пенсійний фонд України + Адміністратори НПФ	НПФ + Пенсійне казначейство + Центральний адміністратор + КУА та зберігачі	Адміністратор Єдиного реєстру + адміністратори НПФ
Державні гарантії збереження коштів	передбачено у розмірі сплачених внесків із врахуванням інфляції	участь НПФ у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб	передбачено успадкування коштів	система гарантування пенсійних накопичень та жорсткі вимоги допуску
Потреба в додатковому фінансуванні	відсутня	відсутня	присутня	присутня

Джерело: згруповано Володимиром Волошиним на основі [19; 22; 23; 24]

Слід зазначити що, у Верховній Раді зареєстровано проект закону «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» [22], положення та норми якого представляють для нас науковий інтерес, оскільки ним пропонується досить цікава модель другого рівня вітчизняної пенсійної системи, яка на нашу думку відповідає сучасним вимогам та добре підходить для використання в Україні.

Законопроект передбачає встановлення обов'язку участі в системі накопичувального пенсійного забезпечення для усіх категорій працюючих громадян до досягнення такими особами 55 років і в обов'язковому порядку сплату їхніми роботодавцями страхових пенсійних внесків на користь цих найманих працівників. Отже, роботодавцями сплачуватиметься 1% в першому році запровадження, 1,5% в другому році та 2% в наступних роках від загального розміру зарплати найманих працівників, а також державою співфінансуватимуться дані внески на засадах паритетності з коштів Державного бюджету України.

Важливим є те, що розмір єдиного внеску, що сплачують роботодавці, залишатиметься без змін, оскільки накопичувальний пенсійний внесок буде складовою частиною єдиного соціального внеску.

Працівник за бажанням, може збільшити розмір своїх самостійних страхових внесків. Державою співфінансуватимуться такі платежі на засадах паритетності у межах до 3% від середнього розміру заробітної плати у залежності від виду економічної діяльності.

Державне співфінансування на аналогічних умовах пропонується також і для участі у такій системі фізичним-особам підприємцям і самозайнятим особам, яка для них буде добровільною.

Передбачає, що пенсійні кошти у накопичувальній системі це власність її учасників в розмірах, накопичених на індивідуальних пенсійних рахунках громадян, а у випадку смерті застрахованої особи право власності на її пенсійні збереження переходять до законних спадкоємців.

Пропонує комбіновану модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка передбачатиме накопичення внесків в уповноваженому пенсійному фонді, який буде створено державою, на перехідний період, після закінчення якого учасник системи матиме можливість обрати для себе будь-який з авторизованих недержавних пенсійних фондів, куди він буде сплачувати внески на свою користь і формувати пенсійні накопичення.

Облік учасників накопичувальної пенсійної системи в недержавних пенсійних фондах здійснюватимуть авторизовані адміністратори НПФ.

Управління активами недержавних пенсійних фондів будуть займатися авторизовані компанії з управління активами.

Управління активами недержавних пенсійних фондів будуть займатися авторизовані компанії з управління активами.

Зберігання пенсійних накопичень будуть здійснювати авторизовані банки-зберігачі, допущені до діяльності у другому рівні національної пенсійної системи шляхом їх авторизації.

Авторизація зберігачів, компаній з управління активами, недержавних пенсійних фондів та адміністраторів здійснюватиметься відповідно до вимог щодо відбору, які визначені цим законопроектом. Авторизація здійснюватиметься державним регулятором – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Пропонує децентралізовану модель функціонування накопичувальної пенсійної системи після закінчення перехідного періоду, з можливістю самостійно обирати недержавний пенсійний фонд учасниками системи, у якому вони формуватимуть власні пенсійні накопичення.

Разом з тим, функціонування уповноваженого фонду серед недержавних пенсійних фондів, який буде створений і контрольований державою, дасть можливість для учасників, котрі не змогли визначитися із вибором недержавного фонду, залишитися учасником уповноваженого пенсійного фонду.

Пенсійні кошти учасників накопичувальних пенсійних фондів зберігатимуться від

інфляційного впливу та знецінення за рахунок їх інвестування у здебільшого консервативні фінансові інструменти. Обмеження що стосуються інвестування пенсійних накопичень визначаються даним проектом закону орієнтовані на консервативну інвестиційну стратегію.

Передбачено створення системи гарантування пенсійних накопичень у обов'язковому пенсійному забезпеченні, що додало б сталості системі і упевненості її учасникам в збереженні власних накопичень.

Варто зазначити те, що додатковою системою гарантій щодо збереження пенсійних коштів в системі накопичувального пенсійного забезпечення слугують жорсткі вимоги які стосуються допуску до роботи у системі і контролю за діяльністю її суб'єктів, котрі займаються обслуговуванням коштів учасників цієї системи, що здійснюється державними регуляторами, які передбачені цим законопроектом.

Таким чином, передбачена конкурентна архітектура накопичувальної системи пенсійного страхування із елементами централізації на час перехідного періоду, система державного контролю і гарантій збереження накопичених пенсійних коштів.

Проект закону «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» є досить цікавим з наукового погляду та може мати практичне застосування. Ним визначені основні фінансові інститути другого пенсійного рівня, регламентована їх діяльність відповідно до правового поля, вказані вимоги до їх можливої діяльності і окреслено коло їх функцій та повноважень.

Зокрема, введення в дію такої моделі обов'язкової накопичувальної пенсійної системи це, насамперед:

для держави:

- трансформація системи пенсійного забезпечення громадян України за рахунок створення додаткової її опори – обов'язкової накопичувальної системи;
- розвиток системи пенсійного забезпечення громадян;
- вирішення завдань щодо посилення рівня соціальної захищеності громадян та економічного зростання країни, позаяк індивідуальні накопичення осіб, сформовані у обов'язковій накопичувальній системі, в подальшому інвестуються у економіку;
- впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, як один з додаткових елементів пенсійної системи (тобто, другий рівень), метою якого є формування пенсійних накопичень;
- збільшення сукупного коефіцієнту заміщення як головного індикатора достатності пенсійних виплат;
- залучення потужного внутрішнього довгострокового інвестиційного ресурсу;
- сприяння збільшенню інвестицій у економіку країни;
- визначення правових, економічних і організаційних засад загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення в Україні, які дозволяють забезпечити потрібні регулятивні і організаційні умови щодо впровадження другого рівня вітчизняної системи пенсійного забезпечення;
- створення правового підґрунтя для введення другого рівня пенсійної системи, а саме обов'язкової накопичувальної частини пенсійного забезпечення;
- підвищення рівня соціального захисту осіб пенсійного віку;
- залучення потужного внутрішнього довгострокового інвестиційного ресурсу, який буде сприяти збільшенню інвестицій у вітчизняну економіку.

для громадян:

- здійснення додаткових індивідуальних пенсійних накопичень на старість;
- отримання по досягненню пенсійного віку додаткових пенсійних виплат за рахунок внесків у обов'язкову накопичувальну пенсійну систему;
- здійснення інвестування внесків на протязі усього періоду накопичення;

- контроль за накопиченням коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку особи;

- успадкування коштів, накопичених на індивідуальному пенсійному рахунку;

- підвищення рівня пенсійного забезпечення з виходом на пенсію;

- формування обов'язкових особистих пенсійних накопичень, які забезпечать в майбутньому додатковим, до їх пенсій з солідарної системи, джерелом пенсійних виплат, що у свою чергу покращить їм забезпечення при досягненні старості.

Дослідивши даний законопроект можна зробити кілька таких висновків:

- форма участі в накопичувальній системі може бути для різних категорій осіб, як обов'язковою, так і добровільною;

- страхувальники та страховики є тими самими, які беруть участь в страхових відносинах у солідарній пенсійній системі;

- накопичувальний пенсійний фонд, який здійснює акумулювання коштів учасників пенсійних програм, може бути як уповноваженим державною, так і недержавним;

- страховий пенсійний випадок пов'язаний лише із досягненням особою пенсійного віку, натомість солідарною системою передбачено більш широку диференціацію видів пенсії;

- розмір пенсійного страхового внеску визначається державою як для першого, так і для другого рівнів, проте у системі обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення він є значно менший як у солідарній системі, хоча й збільшується кожного року в межах від 1% до 2%, співфінансуватиметься державною на паритетних засадах у межах 3% та буде частиною єдиного внеску;

- функція накопичувальних пенсійних фондів не є тотожною функції Пенсійного фонду, тому що вона спрямована на акумулювання коштів із подальшим їх інвестуванням з метою отримання прибутку та захисту пенсійних внесків від впливу інфляції й інших негативних економічних процесів, а не суто на розподіл та виплату пенсії.

Відповідно до законопроекту, основними суб'єктами у системі накопичувального пенсійного забезпечення виступають: платники накопичувального внеску; учасники системи; авторизовані пенсійні фонди; авторизовані компанії з управління активами; авторизовані зберігачі; авторизовані адміністратори; авторизовані страхові організації; авторизовані банки; адміністратор Єдиного соціального реєстру; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику. Саме ці установи повинні забезпечити ефективне використання накопичувальних страхових програм на другому рівні системи, захищати пенсійні активи своїх учасників та створювати їм оптимальні інвестиційні портфелі.

Також потрібно зазначити, що найбільш дискусійним питанням, по якому виникають протиріччя у наукових колах, серед експертів у пенсійній сфері, це є захист пенсійних активів учасників накопичувальних програм. Проект закону «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» має на меті створити такі правові умови, які будуть захищати пенсійні активи громадян від проявів різноманітних фінансових ризиків. Ним передбачено створення системи гарантування пенсійних накопичень у обов'язковому накопичувальному пенсійному забезпеченні. Також, важливу роль у вирішенні даних питань відводять Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку. Вона має відігравати важливу роль у здійсненні державного регулювання та контролю щодо збереження та використання пенсійних активів другого рівня. Виконуватиме функції з контролю щодо використання пенсійних коштів учасників другого рівня, за їхнім інвестуванням у певні інвестиційні продукти, а також

дотриманням усіма його суб'єктами вітчизняного пенсійного законодавства. Їй будуть надані значні повноваження у сфері функціонування системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, і за необхідності матиме можливість законодавчо регулювати діяльність авторизованих зберігачів, адміністраторів та компаній з управління активами.

У країнах-членах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) вже багато років ефективно функціонують багаторівневі пенсійні системи [25], які використовують у своїй роботі підсистеми накопичувального пенсійного страхування, зокрема і обов'язкового, діяльність яких регулюється відповідною нормативно-правовою базою.

Нині в Україні функціонує солідарна модель пенсійної системи, обов'язкова накопичувальна складова пенсійного страхування так і не запроваджена, а система недержавного пенсійного забезпечення – третій рівень, розвивається надто повільними темпами, що пов'язано з проявами економічних криз і недовірою громадян до недержавних пенсійних фондів. Такий стан справ вимагає суттєвого удосконалення законодавчої бази, яка буде сприяти ефективному нормативно-правовому регулюванню відносин у сфері пенсійного страхування.

Висновки. Отже, дослідження показало, що для успішного впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яке формуватиме модель другого рівня пенсійної системи в Україні, необхідно створити відповідні законодавчі передумови. На додаток до вже існуючих у сфері пенсійного забезпечення законодавчих документів потрібно розробити також ще повний комплекс нормативно-правових актів, які регламентуватимуть усі питання пов'язані з ефективним функціонуванням механізму системи накопичувального пенсійного страхування.

Впроваджені нові законодавчі документи мають стати правовою основою та стимулом працездатному населенню для їх участі у накопичувальних пенсійних програмах, які слугуватимуть потужним джерелом інвестицій для національної економіки та сприятимуть її подальшому розвитку і зростанню. Прийнята законодавча база буде надійним захисним механізмом та зміцнить довіру громадян, стане запорукою та гарантією безпеки збереження й інвестування накопичених пенсійних коштів, забезпечить дотримання усіх зобов'язань, передбачатиме захист від здійснення помилок та запобігатиме зловживанням і порушенням фінансової дисципліни. Пенсійне законодавство повинне також забезпечити ефективний державний нагляд і громадський контроль щодо питань накопичувального пенсійного забезпечення, а також бути надійним механізмом реалізації та гарантування права на отримання накопичувальних пенсійних вкладів із спеціальних рахунків.

Удосконалення правового регулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення можна досягнути шляхом прийняття в Україні Пенсійного Кодексу, а також інших законодавчих актів, що сприятимуть запровадженню другого рівня національної пенсійної системи, а саме обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яке стане запорукою добробуту для наших громадян, добавить стабільності пенсійній системі і забезпечить державу джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів, які є вкрай необхідними для її економічного процвітання, а зрештою і для створення нових робочих місць та зменшення міграції населення.

1. Адамовська В.С. Реформування законодавства в сфері пенсійного забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 66-69.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Знання, 2008. 663 с.

3. Піщуліна О.М., Коваль О.П., Бурлай Т.В. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії : підруч. К. : Центр Разумкова : Видавництво «Заповіт», 2017. 456 с.
4. Дякович Л. Проблемні аспекти нормативної та законодавчої бази розрахунку пенсій в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. № 2. С. 73.
5. Занфірова Т.А., Іншин М.І., Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Право соціального забезпечення в Україні : підруч. 2-ге вид., перероб. і допов. Х. : ФІНН, 2012. 640 с.
6. Мокрицька Н.П. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с.
7. Новіцька Є.В. Законодавче підґрунтя системи пенсійного забезпечення України та напрями його вдосконалення. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Серія: Державне управління. 2017. № 305(293). С. 24-28.
8. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення України : підруч. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 4-те вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2014. 476 с.
9. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення : суб'єкти, зміст, об'єкти : моногр. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 421 с.
10. Хуторян Н.М., Сімутіна Я.В., Стадник М.П., Ширант А.А., Шумило М.М. Пенсійні правовідносини в Україні : моногр. К. : Вид-во «Юрид. Думка», 2013. 276 с.
11. Шашків Б.І. Право соціального забезпечення. Особлива частина : навч. посіб. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.
12. Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : моногр. Київ: Ніка-Центр, 2016. 680 с.
13. Ярошенко О.М. Право соціального забезпечення в Україні : підруч. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 455 с.
14. Конституція України (зі змін.): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.04.2024).
15. Про загальнообов'язкове пенсійне забезпечення (зі змін.): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення 18.04.2024).
16. Про недержавне пенсійне забезпечення (зі змін.): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення 18.04.2024).
17. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (дата звернення 18.04.2024).
18. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення 18.04.2024).
19. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення: Проект Закону України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794 (дата звернення 18.04.2024).
20. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення: Проект Закону України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794 (дата звернення 18.04.2024).
21. Концепція розбудови другого рівня пенсійної системи: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/proekt-kontsepts-rozbudovi-drugogo-rvnyu-pensyno-sistemi/> (дата звернення 18.04.2024).
22. Про накопичувальне пенсійне забезпечення: Проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41768> (дата звернення 18.04.2024).
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Проект Закону України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62218 (дата звернення 18.04.2024).
24. Про накопичувальне пенсійне забезпечення: Проект Закону України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58998 (дата звернення 18.04.2024).
25. Зварич О.І., Волошин В.В. Зарубіжний досвід використання накопичувального пенсійного страхування у національних системах пенсійного забезпечення громадян. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 14(28). С. 636-667.

References

1. Adamovska, V.S. "Reforming legislation in the field of pension provision." *Investments: practice and experience*, no.3, 2018, pp. 66-69.
2. Bolotina, N.B. *The right to social protection of Ukraine*. Kyiv, Znannia, 2008.
3. Pishchulina, O.M., Koval, O.P., and T.V. Burlai. *Financial, social and legal aspects of pension reform in Ukraine. World experience and Ukrainian realities*. Kyiv, Razumkov Center, "Zapovit" Publishing House, 2017.
4. Dyakovych, L.A. "Problematic aspects of the regulatory and legislative framework for calculating pensions in Ukraine." *Bulletin of the Ternopil National Economic University*, no.2, 2019, p. 73.

5. Zanfirova, T.A., Inshin, M.I., Prylypko, S.M., and O.M. Yaroshenko. *The law of social security in Ukraine*. Kharkiv, FINN, 2012.
6. Mokrytska, N.P. *Law of social security*. Lviv, LvDUVS, 2020.
7. Novitska, E.V. "The legislative basis of the pension system of Ukraine and directions for its improvement." *Scientific works [of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy Complex]. Series: Public administration*. no.305(293), 2017, pp. 24-28.
8. Pylypenko, P.D. *The law of social security of Ukraine*. Kyiv, In Yure, 2014.
9. Sinchuk, S.M. *Legal relations of social security: subjects, content, objects*. Lviv, LNU named after I. Franka, 2015.
10. Khutoryan, N.M., Simutina, Y.V., Stadnyk, M.P., Shirant, A.A., and M.M.Shumylo. *Pension legal relations in Ukraine*. Kyiv, Edition of "Jurid. Opinion", 2013.
11. Stashkiv, B.I. *The right to social security. Special part: education*. Chernihiv, PJSC "PVK "Desna", 2018.
12. Shumylo, M.M. *Legal relations in the field of pension provision in Ukraine*. Kyiv, Nika-Center, 2016.
13. Yaroshenko, O.M. *The law of social security in Ukraine*. Kharkiv, Pravo, 2015.
14. Constitution of Ukraine (as amended). The Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. Accessed 18 April 2024.
15. On mandatory pension provision (as amended). The Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15. Accessed 18 April 2024.
16. On non-state pension provision (as amended). The Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text. Accessed 18 April 2024.
17. On measures to ensure legislative support for reforming the pension system. The Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text. Accessed 18 April 2024.
18. On the collection and accounting of a single contribution to mandatory state social insurance. The Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text. Accessed 18 April 2024.
19. On mandatory accumulative pension provision. Project of the Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794. Accessed 18 April 2024.
20. On mandatory accumulative pension provision. Project of the Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794. Accessed 18 April 2024.
21. The concept of the development of the second level of the pension system. The National Commission for Securities and the Stock Market. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/proekt-kontsepts-rozbudovidrugogo-rvnya-pensyno-sistemi/>. Accessed 18 April 2024.
22. On accumulative pension provision. Project of the Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41768. Accessed 18 April 2024.
23. On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the introduction of the accumulative system of mandatory state pension insurance. Project of the Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62218. Accessed 18 April 2024.
24. On accumulative pension provision. Project of the Law of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58998. Accessed 18 April 2024.
25. Zvarych, O.I., and V.V.Voloshyn. "Foreign experience of using accumulative pension insurance in national pension systems of citizens." *Scientific innovations and advanced technologies*, no.14(28), 2023, pp. 636-667.